

A Földrajztanítás Nemzetközi Chartája 2016

Kiadja a Nemzetközi Földrajzi Unió Földrajzoktatási Bizottsága (IGU CGE)

Tisztelt Olvasó!

A Charta 1992-ben elfogadott első változata (International Charter on Geographical Education) Probáld Ferenc fordításában magyarul 1993-ban a Földrajzi Közlemények 117. évfolyamának 1. számában, a 131–138. oldalakon jelent meg. A Charta alábbi, 2016. évi új változatának címe az évszámtól eltekintve azonos az 1992. évivel.

Tartalom

Kiáltvány

Nyilatkozat

A földrajz hozzájárulása az oktatáshoz

Földrajztanítással kapcsolatos kutatások

Nemzetközi együttműködés

Nemzetközi akcióprogram

Kiáltvány

1992-ben a Nemzetközi Földrajzi Unió közgyűlése az Egyesült Államokban, Washingtonban tartott 27. Nemzetközi Földrajzi Kongresszuson jóváhagyta a Földrajztanítás Nemzetközi Chartáját. Az 1992. évi chartában szereplő kiáltvány a 21. században is a földrajzoktatás alapjának tekinthető.

Az 1992-es charta leszögezi, hogy a Nemzetközi Földrajzi Unió Földrajzoktatási Bizottsága

- meg van győződve arról, hogy a földrajz tanítása elengedhetetlen a felelősségteljes és cselekvő polgárok nevelésében mind a jelenben, mind a jövőben;
- tudatában van annak, hogy a földrajz az oktatás minden szintjén információkban bővelkedő, képességfejlesztő és ösztönző tantárgy, amely hozzájárul ahhoz, hogy világunkat megértsük, és egész életünkben örömeinket leljük benne;
- biztos abban, hogy a tanulóknak egyre növekvő nemzetközi jártasságra van szükségük ahhoz, hogy a gazdasági, politikai, kulturális és környezetvédelmi kérdések széles skáláján képesek legyenek a hatékony együttműködésre egyre zsugorodó világunkban;
- aggódik, mert a földrajz tanítását a világ egyes részein elhanyagolják, másutt pedig hiányzik belőle a megfelelő szervezettség és a következetesség;
- kész segíteni a kollégákat a földrajzi analfabetizmus leküzdésében a világ valamennyi országában;
- továbbá támogatja az alábbi dokumentumokban lefektetett alapelveket:
 - az Egyesült Nemzetek alapokmánya;
 - Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata;
 - az UNESCO alkotmánya;
 - az UNESCO ajánlása az oktatás számára a nemzetközi megértés, együttműködés és béke érdekében;
 - a Gyermekek jogi egyezmény;
 - az Egyesült Nemzetek Fenntartható fejlődési célok programja;
 - valamint sok nemzeti tanterv és egyezmény a földrajzoktatásról.

A Bizottság a világ minden népének figyelmébe ajánlja a Földrajztanítás Nemzetközi Chartáját.

A későbbi évek során a Nemzetközi Földrajzi Unió Földrajzoktatási Bizottsága még az alábbi nyilatkozatokat adta ki:

- Nemzetközi nyilatkozat a földrajztanításról a kulturális sokszínűségért – 29. Földrajzi Kongresszus, Szöul, Dél-Korea, 2000. augusztus;
- Luzerni nyilatkozat a földrajztanításról a fenntartható fejlődésért – IGU CGE regionális szimpózium, Luzern, Svájc, 2007. július;
- Nemzetközi nyilatkozat a földrajztanítás terén folyó kutatásról – IGU regionális konferencia, Moszkva, Oroszország, 2015. augusztus.

1992 óta a világ sokat változott, és ezzel párhuzamosan a földrajz tantárgy, valamint a földrajztanítás is folyamatosan fejlődött. Ezért a Nemzetközi Földrajzi Unió Földrajzoktatási Bizottsága új chartát dolgozott ki. Az 1992. évi chartához képest az új dokumentum sokkal átfogóbb jellegű, és akciótervet is tartalmaz.

A földrajztanároknak, akik részletesebben akarnak tájékozódni, javasoljuk, hogy a Földrajzoktatási Bizottság honlapján (www.igu-cge.org) tanulmányozzák az 1992-es chartát és a nyilatkozatokat a honlapon közreadott más szakirodalmi anyagokkal együtt.

Nyilatkozat

A 2016-os charta megerősíti az előző nyilatkozatok tartalmát, és leszögezi, hogy

- a földrajz lényege a Föld, illetőleg és a különböző természeti és társadalmi környezetek tanulmányozása, ami lehetővé teszi az emberi tevékenység, valamint a környezet összefüggéseinek és kölcsönhatásainak megismerését mind helyi, mind globális szinten;
- bár a földrajz gyakran hidat képez a természet- és társadalomtudományok között, elsősorban mégis a térbeli változatossággal foglalkozik, vagyis olyan jelenségekkel, eseményekkel és folyamatokkal, amelyek helyről helyre változnak, és ezért minden ország valamennyi polgára számára az oktatás lényeges részét kell képezniük;
- a földrajz tanítását a világ egyes részein elhanyagolják, néhol pedig híján van a megfelelő szervezettségnek és támogatásnak.

Ezt a 2016. évi chartát különösképpen a nemzetek illetékes oktatáspolitikusainak, az oktatásügy irányítóinak, a tantervek kidolgozóinak és a földrajztanároknak a figyelmébe ajánljuk annak érdekében, hogy előmozdítsuk a mindenki számára biztosított hatékony és érdemi földrajzoktatást, továbbá világszerte segítsük a tanárokat a földrajzi analfabetizmus leküzdésében.

A földrajz hozzájárulása az oktatáshoz

Ha helyesen oktatják, a földrajz elbűvölő és lelkesítő tárgy lehet. Következésképpen az oktatáspolitikusoknak és az oktatás irányítóinak nemzetközi szinten is fontos feladata az iskolai földrajztanítás minőségének biztosítása. A földrajztanulás révén megismerjük a Föld szépségét és Föld felszínét formáló irdatlan erőket, valamint az emberek gyakran igen találékony megoldásait, amelyekkel megélhetésüket különféle környezeti és egyéb feltételek között biztosítják. A földrajz tanulmányozása segít megérteni, hogyan alakultak ki az egyes helyek és tájak, hogyan hat egymásra az ember és környezete, milyen következményei vannak a térrel kapcsolatos döntéseinknek; valamint megismertet a Föld sokszínű, egymással mozaikként összekapcsolódó kultúráival és társadalmaival.

A földrajz ezért a 21. századi polgárok számára – akik olyan világban élnek, ahol minden összefügg – létfontosságú tantárgy és szellemi erőforrás. Képessé tesz minket arra, hogy szembenézzünk a kérdéssel, mit jelent fenntartható módon élni ebben a világban. A földrajzilag képzett emberek megértik a társadalmi kapcsolatokat és átérzik felelősségüket mind a

természeti környezet, mind egymás iránt. A földrajztanítás segít az embereknek megtanulni, hogyan lehet harmóniában élni minden létező fajjal.

A földrajzi megfigyelés kielégíti és táplálja is a kíváncsiságot. A földrajzi szemlélet segít elmélyíteni korunk sokfajta kihívásának – pl. éghajlatváltozás, élelmiszer-biztonság, energiatermelési lehetőségek megválasztása, a természeti erőforrások túlzott kizsákmányolása, városiasodás – megértését. A földrajztanítás számos igen fontos nevelési célt is szolgál. Ha a földrajzot az egyének saját tapasztalataira építve tanítjuk, az segíti őket kérdések megfogalmazásában, fejleszti az értelmüket és készségüket a mindennapi élet problémáinak megoldására. Nemcsak a 21. század alapvető ismereteibe avatja be a tanulókat, hanem képessé teszi őket fontos kutatási módszerek és eszközök, például a térképek, a terepi munka vagy a rendkívül hatékony digitális kommunikációs technológiák, így a földrajzi információs rendszerek (GIS) alkalmazására is.

A földrajztanítással kapcsolatos kutatások

A földrajz oktatása létfontosságú ahhoz, hogy a jövő nemzedéket felruházzuk mindazon tudással, képességekkel, hozzáállással és gyakorlattal, amelyek bolygónk értékeléséhez, megóvásához és a vele kapcsolatos észszerű döntések meghozatalához szükségesek. Hogy miként lehet a földrajzot a lehető legjobban tanítani, ez komoly probléma, amely jelentős és folyamatos kutatást kíván. Arra ösztönözzük az oktatáspolitikusokat és a földrajztanárokat, hogy teremtsenek intézményes lehetőséget mind az elméleti, mind az alkalmazott kutatásra.

Különösképpen arra biztatjuk az oktatáspolitikusokat és földrajztanárokat, hogy

- fordítsanak időt és forrásokat mind a kutatásra, mind annak tantermi és azon kívüli alkalmazására;
- megfelelően értékeljék a földrajzoktatás terén végzett legújabb kutatásokat és a belőlük származó korszerű ismereteket,
- és állandóan törekedjenek a szakma szempontjából különösen időszerű és fontos kutatási témák felkarolására.

A kutatási eredmények célja mindazoknak a támogatása, akik az alap- és középfokú oktatásban, a felsőoktatásban vagy a továbbképzésben földrajzot tanítanak. Nekik van szükségük a legjobb kritikai elemzésekre pl. az új technológiák alkalmazásáról, a problémaközpontú tanulási stratégiákról és a jövőre való felkészítésről. A tanárok ugyanis az oktatásfejlesztés kulcstényezői, és a jó tanároknak munkájukhoz a legjobb eszközökre van szükségük.

A legfontosabb kutatási kérdések a következők.

- Milyen földrajzra van szükségük a tanulóknak? Milyen tévképzeik és előítéleteik vannak? Hogyan tudjuk fejleszteni földrajzi tudásukat, felfogásukat és képességeiket?
- Hogyan állapíthatjuk meg a tanulók haladását a földrajztanulásban? Teljesítményüket hogyan lehet összehasonlítható módon mérni és értékelni?
- Mely tanítási és tanulási anyagok, források legalkalmasabbak a földrajztanítás minőségének emelésére?
- Milyen oktatási módszerek különösen eredményesek és hatásosak a tanítás minőségének fejlesztésében?
- Hogyan emelhető a földrajztanár-képzés színvonala annak érdekében, hogy az iskolák minőségi és eredményes oktatást nyújtsanak?

Az ilyen kutatások eredményeként a tantervfejlesztők és a különböző szinteken működő földrajztanárok képessé válnak arra, hogy

- finomítsák a földrajztanításban és földrajztanulásban alkalmazott tantervet, a pedagógiai és értékelési gyakorlatot;
- fejlesszék a „kutatási irányultságot” a földrajztanárok és oktatók között, ami képessé teszi őket arra, hogy reflektív és kritikus módon elkötelezzék magukat az olyan oktatási gyakorlat és szakmai gondolkodásmód mellett, ami megköveteli a tanítás minőségének állandó javítását;
- világosan lássák a földrajztanítás elméleti és gyakorlati céljait, függetlenül attól, hogy a földrajzi tanterv helyileg hogyan alakul.

Nemzetközi együttműködés

A minőségi földrajztanítás kiemelkedő mértékben járul hozzá a kritikus globális szemléletmód kialakításához. A földrajz oktatásának helyzete azonban országonként változó, egyes népek kevésbé férnek hozzá a minőségi földrajzoktatáshoz, mint mások. A globális fejlődésnek és a minőség tudatosításának egyik módja a földrajzoktatáson belül a nemzetközi együttműködés elősegítése és ösztönzése a korlátozottan rendelkezésre álló anyagi és szellemi erőforrások megosztása s a tanárok közötti tapasztalatcsere érdekében.

A földrajztanárok nemzetközi együttműködését kétoldalú és sokoldalú tapasztalatcserék és közös kutatások formájában kell támogatni és fejleszteni. Ennek magában kell foglalnia diákok, tanárok, tanárképzők és geográfusok cseréjét is, amelynek célja haszonnal összpontosítható az oktatási anyagokra, a kutatásokon alapuló tantervfejlesztésekre, módszertanra és értékelésre.

A földrajz oktatóit és a tanárokat minden országban arra biztatjuk, hogy támogassák az ilyen cseréket a Nemzetközi Földrajzi Unió Földrajzoktatási Bizottsága, illetve sok más földrajzi társaság és egyesület tevékenységén keresztül.

Az oktatáspolitikusokat arra ösztönözzük, hogy serkentsék és segítsék elő a nemzetközi együttműködést.

Nemzetközi akcióprogram

Ahhoz, hogy mindenki élvezhesse a magas színvonalú földrajzoktatás eddig ismertetett előnyeit, a Nemzetközi Földrajzi Unió az következő akcióprogramot javasolja az oktatáspolitikusoknak, a tantervfejlesztőknek és a földrajztanároknak az oktatás minőségének javítása és az ezzel kapcsolatos pedagógiai kutatások nemzetközi szintű fejlesztése érdekében.

1. Az országos és a helyi oktatáspolitikusok, valamint a földrajztanárok helyezzenek nagy súlyt arra, hogy a földrajztanítás lényegét és jelentőségét megvilágítsák a közvélemény számára, s így a tantárgy helye a tantervekben mind erősebb társadalmi támogatást nyerjen.

Az alábbiak fontos érvek a földrajzoktatás mellett:

- Mivel a földrajzi hely kulcsfontosságú tényező, kiváltképp a globalizáció és az internet korában, a földrajz a térbeli változatosságra összpontosítva nagyon gyakorlatias és a mindennapi élet szempontjából hasznos szemléletet nyújt.
- A földrajz olyan tantárgy, amelynek alapját az adott hely és a régió ismerete képezi. Egy összefüggésekkel át- meg átszőtt világban a sajátos helyi összefüggések és körülmények értékelése hozzájárul világunk és az emberiség sokszínűségének megértéséhez.
- A földrajz foglalkozik mind a helyi, mind a globális jelenségekkel és az e szintek között tapasztalható összefüggésekkel.
- A földrajz érdeklődési körébe tartoznak az ember és környezet kölcsönhatásai különböző helyi feltételek és adottságok között, továbbá mindazok a kérdések, amelyeknek erős földrajzi dimenziói vannak, mint például a természeti csapások,

az éghajlatváltozás, az energiaellátás, a népvándorlás, a földhasználat, a városiasodás, a szegénység és az identitástudat. A földrajz hidat képez a természet- és társadalomtudományok között, és az ilyen kérdések holisztikus tanulmányozására ösztönöz.

- A földrajz segít az embereknek kritikusan gondolkodni a helyi és globális fenntarthatóságról és az ennek megfelelő cselekvésről. A földrajz jóval többet jelent egy csomó adat és pusztá fogalmak megtanulásánál. Valójában azokra a mintázatokra, típusokra és a folyamatokra összpontosít, amelyek segítenek megértenünk örökké változó bolygónkat.
 - A földrajzi tudás és gyakorlati készségek, különösen ha térinformatikai eszközökkel közvetítik, egyedülálló lehetőséget kínálnak modern világunk megértéséhez. Összességükben a tapasztalatok rendkívül értékes, 21. századi tárházát képezik, amelyek a jelenre és a jövőre nézvést egyaránt fontosak.
2. Az országos és a helyi oktatáspolitikusok határozzák meg a földrajztanárok és a földrajzot oktatók szakmai ismereteinek minimális követelményeit. Ezek az igények abból a meggyőződésből fakadnak, hogy
- az általános és a középiskola minden szintjén tanuló diákoknak részesülniük kell – tantervük fontos részeként – minőségi földrajzoktatásban;
 - minthogy a tanárok az innováció és az oktatás minőségének kulcstényezői, magasan képzett földrajztanároknak kell jelen lenniük valamennyi iskolában, hogy biztosítsák a tanterv hatékony irányítását és megvalósítását; az alap- és középfokú oktatásban működő tanárokkal szemben támasztott minimális követelményeket pontosan meg kell határozni a tanárképző intézmények számára;
 - a földrajztanárok kapjanak alapos természet- és társadalomföldrajzi képzést, hogy a tárgy e kettős szemléletmódját mind általános iskolai, mind középiskolai szinten sikeresen integrálni tudják.
3. Az országos és a helyi oktatáspolitikusok, valamint a földrajztanárok egyesületei dolgozzanak ki eljárásokat az értékes földrajztanítási és tanulási gyakorlatok nemzeti és nemzetközi cseréjének elősegítésére. Magasabb szintű együttműködés és földrajztanárok tapasztalatcseréje révén helyi, országos és nemzetközi szinten is lehetőség nyílik
- az iskolákban és a felsőoktatási intézményekben a földrajz helyzetének megerősítésére;
 - az oktatás valamennyi szintjén a földrajztanítás céljának megvilágítására;
 - innovatív és hatékony földrajzoktatás-módszertani gyakorlatok kifejlesztésére.
- Ösztönözni kell a különféle országok földrajzismereti követelményeinek és tanterveinek összehasonlítását, illetve a nemzetközi tanárcsere lehetőségeit az ismeretek, képességek és értékek terjesztése céljából; mindez az egész földrajztanítás szempontjából alapvető fontosságú.
4. Az országos és helyi oktatáspolitikusok, valamint a földrajztanári közösség dolgozzanak ki megfelelő kutatási programot a földrajz oktatásához, és segítsék elő ennek végrehajtását az oktatás fejlesztése érdekében. A földrajztanítás fejlesztését mindenütt előmozdítja, ha biztosítjuk, hogy azt minden vonatkozásban szigorúan ellenőrzött, biztos és lényeges kutatási eredmények vezéreljék. Ahhoz, hogy ezt elérjük,
- az oktatáspolitikusoknak, tantervfejlesztőknek és földrajztanároknak legyen áttekintésük földrajztanítás terén folyó nemzetközi kutatásokról, hogy meghatározhassák a legjobban bevált gyakorlatot, és azt, hol lehet még szükség további kutatásra;

- az oktatáspolitikusok és a földrajztanárok támogassák a kutatást azokon a területeken, ahol jelenleg hiányosságok mutatkoznak;
 - az oktatáspolitikusok, tantervfejlesztők és földrajztanárok dolgozzanak ki olyan megoldásokat, amelyek révén a tanárok saját iskolájukban, a saját anyanyelvükön férhetnek hozzá a földrajz tanításával kapcsolatos nemzetközi kutatások eredményeihez;
 - a tanárokat arra kell ösztönözni, hogy magasabb szintű tanulmányaik részeként, illetőleg pályájuk során maguk is végezzenek színvonalas tantárgy-pedagógiai kutatásokat, amit elősegíthet a nemzetközi kutatócsoportokban folyó munka, minthogy annak révén hozzáférhetnek helyben nem elérhető forrásokhoz, ismeretekhez és tapasztalatokhoz is.
5. Az országos és helyi oktatáspolitikusok, a földrajztanárok egyesületei és maguk a tanárok hozzanak létre és tartsanak fenn erős szakmai hálózatot. Országos és nemzetközi szakmai hálózatokra okvetlenül szükség van ahhoz, hogy új távlatokat nyissunk a földrajztanítás számára. Szükséges, hogy e hálózatok az oktatáspolitikusok, a földrajzi szervezetek és más érdekeltek széles körének támogatását élvezzék. Ennek jegyében
- a hálózatokon belül, illetőleg azokon keresztül is ösztönözni és segíteni kell a tanárok folyamatos szakmai fejlődését;
 - a tantárgy láthatósága és a földrajztanítás jelentőségének elismertetése határozottabb médiajelenlétet kíván; a helyi, regionális és országos szakmai hálózatoknak egyaránt törekedniük kell arra, hogy munkájuknak a nagyközönség is részese legyen.

A földrajz tanítását mindenki számára úgy kell megtervezni, hogy az összhangban legyen a helyi, illetve nemzeti prioritásokkal, ám szilárdan támaszkodjon a fentebb részletezett öt pontra. Jóllehet nyilvánvaló, hogy az egyes iskolai tantervek jelentősen eltérnek egymástól szerte a világban, nagyon fontos, hogy mindenütt egyértelműen korunk földrajzi ismereteinek legjava tükröződjék bennük.

A Földrajztanítás Nemzetközi Chartáját a Nemzetközi Földrajzi Unió Földrajzoktatási Bizottsága készítette és a Nemzetközi Földrajzi Unió közgyűlése hagyta jóvá a Nemzetközi Földrajzi Unió pekingi kongresszusán 2016 augusztusában.

A Nemzetközi Földrajzi Unió nemzetközi akcióprogramként ajánlja az itt bemutatott alapelveket és gyakorlatokat, amelyek alapján a világ valamennyi államalakulatának népei részesülhetnek az őket jogosan megillető földrajzoktatásban.

A Nemzetközi Földrajzi Unió 2016. évi pekingi kongresszusán megerősíti és közzéteszi ezt a chartát a világ összes kormánya és népe számára, és ajánlja mindezeket az irányelveket és gyakorlatokat olyan alapként, amelyre a színvonalas földrajztanítás minden országban szilárdan építhet.

Peking, 2016. augusztus 24.

Prof. Vlagyimir Koloszov
a Nemzetközi Földrajzi Unió elnöke

*Fordította: Tóth Mária és Probáld Ferenc
A fordítást szakmailag ellenőrizte: Horváth Gergely*